

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΟ ΕΡΓΟ – Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ(*)

**Τοῦ Μητροπολίτη Κύκκου καί Τηλλυρίας
κ. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ.**

Ἡ ὁμόφωνη ἀπόφαση τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας, νά ἀναγορεύσει τήν ταπεινότητά μου σέ ἐπίτιμο διδάκτορα περιποιεῖ ἐξιδιασμένη τιμή πρὸς τό πρόσωπό μου καί γι' αὐτό εὐγνωμόνως εὐχαριστῶ ἐκ βάθους καρδίας τόσο τά μέλη ΔΕΠ τοῦ Τμήματος ὅσο καί τίς ἀρχές τοῦ Πανεπιστημίου.

Αὐτή ἡ τιμή ἀναμφίβολα ἀποδίδεται στήν ἀδελφότητα, τήν ὁποία, κατά τήν πολλή εὐσπλαχνία καί τό ἄπειρο ἔλεος τοῦ Θεοῦ, μέ ἀξίωσε νά ποιμαίνω ἤδη ἐπὶ εἴκοσι καί τέσσερα συναπτά ἔτη. Ἡ Ἱερά, Βασιλική καί Σταυροπηγιακή Μονή τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου, ἰδρυμένη τόν 11ο αἰῶνα ἀπό τόν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο Α΄ Κομνηνό (1081 – 1117), εἶναι τό θεῖο καθίδρυμα, τό «πνευματικό φροντιστήριο», τό ὁποῖο ἠγεῖται σχεδόν ἐπὶ χιλιετίαι τοῦ ὀρθοδόξου μοναχισμοῦ τῆς Κύπρου, ἔχον παράλληλα πανορθόδοξο ἀκτινοβολία. Τοῦτο δέν ὀφείλεται στίς ἀνθρώπινες καί ταπεινές δυνάμεις τῶν ἀδελφῶν τῆς Μονῆς, ὅσων ὁσίως

(*) Ἐκφωνήθηκε ὑπό τοῦ Σεβασμιωτάτου κατά τήν τελετή ἀναγόρευσής του σ' Ἐπίτιμο Διδάκτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (3 Ἰουνίου 2008).

καί εὐλαβῶς ἀσκήτευσαν καί ἐβίωσαν τίς ἀρετές τοῦ μοναχισμοῦ, κατὰ τίς πατερικές ἐπιταγές, ἀλλά στό σχέδιο καί τήν πρόνοια τοῦ παναγάρχου Θεοῦ, στόν ὁποῖο πρέπει ἡ δόξα καί ἡ τιμή.

«Οὐ τοῦ θέλοντος οὐδέ τοῦ τρέχοντος, ἀλλά τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ» (Ρωμ. 9, 11) καί τῆς παναχράντου Μητρός του, τῆς ἐφόρου καί προστάτιδος τῆς εὐαγοῦς Μονῆς μας, στήν ὁποία φυλάσσεται, ὡς πολύτιμος θησαυρός, ἡ θαυματουργή εἰκόνα της, ἡ «Παναγία ἡ Ἐλεοῦσα», ἱστορημένη, σύμφωνα μέ τήν παράδοση, ἀπό τόν εὐαγγελιστή Λουκᾶ.

[Ἡ Θεοτόκος εἶναι τό πρότυπο ζωῆς τῶν μοναχῶν, ἀλλά καί κάθε πιστοῦ. Ὡς δέ ἰδιαιτέρως γιά τοὺς ἀδελφούς τῆς Μονῆς μας εἶναι ἡ μητέρα, τό καταφύγιο, ἡ ἐλπίδα καί ἡ χορηγός, διά τῶν πρεσβειῶν της, τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων καί τῶν πολλαπλῶν θείων δωρεῶν. Ἡ φιλόνητο προσφορά τῆς «Ἐλεούσας» Θεοτόκου ἀποτυπώνεται χαρακτηριστικά ἀπό τόν ὑμνωδὸ στό ἀκόλουθο δοξαστικό:

*«Πλουσίως ἐξεχύθη ἐν τῇ Κύπρῳ
καί ἀπάσῃ τῇ οἰκουμένῃ
ἡ σὴ χάρις, Κυκκώτισσα Θεογεννητορ·
σύ γάρ νόσους θεραπεύεις,
ἰατρεύεις τοὺς πάσχοντας
καί διασώζεις κινδύνων καί συμφορῶν
τοὺς σοί κράζοντας·
Χαῖρε, χαριτόβρυτε Δέσποινα,
ἡ ἀεννάως πιστοὺς ἐλεοῦσα...»].*

Κύριοι Πρυτάνεις,

Ἡ ἐπιλογή τοῦ θέματος τῆς ὁμιλίας μου ὀφείλεται κατὰ βάση σέ δύο λόγους: Ὁ πρῶτος εἶναι ἱστορικός καί ὁ δεύτερος προσωπικός καί ταυτόχρονα θεολογικός. Ποίος εἶναι ὁ ἱστορικός; Τό Πανεπιστήμιό μας γνωρίζει, ὅτι τό 2007 οἱ ἀνά τήν οἰκουμένη Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἐόρτασαν τά 1600 χρόνια ἀπό τήν κοίμηση τοῦ με-

γάλου πατρός τῆς Ἐκκλησίας μας ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ «προφήτη τῆς φιланθρωπίας», ὅπως προσφυῶς χαρακτηρίσθηκε ἀπὸ τὸν ἀοίδιμο Ρῶσσο θεολόγο τῆς Διασπορᾶς π. Γεώργιο Φλωρόφσκυ. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀφιέρωσε σημαντικές, σέ ἀριθμὸ καὶ περιεχόμενο, ὁμιλίες, ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἀποσπασματικά ἀναφερόμενες στὴν προτροπὴ γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἐλεημοσύνης καὶ ἔργων φιλανθρωπίας ἀπὸ τοὺς χριστιανούς στὸν κόσμο. Ὁ λόγος τοῦ ἦταν δυναμικός, πειστικός, βαθύτατα ἀνθρώπινος καὶ ἁγιογραφικός, ἐνῶ παράλληλα οἱ ἐνέργειές του ἀποδείχθηκαν ἐν τοῖς πράγμασι ἀποτελεσματικές ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωση τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἔργου στὴν Ἀντιόχεια καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου διακόνησε. Ἐχει ἤδη ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τὴν ἔρευνα ὅτι ἡ καθιέρωση τοῦ ὅρου «φιλανθρωπία» ὀφείλεται ἐν πολλοῖς στὸν Χρυσόστομο. Ὁ ἱερός πατήρ, ὅπως καὶ ἄλλοι τῆς ἐποχῆς του, π.χ. ὁ Μ. Βασίλειος, ἔθεσαν τίς θεολογικές καὶ ποιμαντικές βάσεις γιὰ μία κυρίαρχη καὶ συστηματικὴ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας, ὅσον ἀφορᾷ στὸ φιλανθρωπικὸ καὶ κοινωνικὸ ἔργο, κατὰ τὴν ὑπερχιλιετὴ ἱστορία τοῦ Βυζαντίου. Αὐτὴ ἡ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔχει χρονικοὺς περιορισμούς, καθόσον φθάνει μέχρι καὶ τίς μέρες μας καὶ ἐπηρεάζει καὶ τοὺς σύγχρονους θεσμούς, οὔτε ἀσφαλῶς καὶ τοπικούς. Ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς αὐτοκρατορίας, τὴ βασιλίδα τῶν πόλεων Κωνσταντινούπολη, μέ πρωτοπόρο τὸν ἀρχιεπίσκοπό της, τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη, καὶ ἐπεκτεινόταν στὴν περιφέρεια μέ ἐπίσης πρωταγωνιστές τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ὑπολοίπους κληρικούς καὶ τοὺς μοναχοὺς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, γνωρίζοντας τὴν εὐαισθησία τῆς γυναικείας ψυχῆς γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πόνο, εἶναι αὐτὸς κυρίως πού ἐστρεψε τὴν ἐκκλησιαστικὴ δράση τῶν διακονισσῶν πρὸς τὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο, τὸ ὁποῖο ἀσκοῦσαν μέ ἰδιαίτερη αὐταπάρνηση, παράλληλα μέ τὰ λειτουργικά τους καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἐκδηλώνονταν, ὡς γνωστόν, κυρίως κατὰ τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος.

Ἡ Ἐκκλησία πρόβαλλε τὸ πρότυπο τῆς ἀνιδιοτελοῦς προσφορᾶς τῆς ἀγάπης στὸν κόσμο καὶ κατέτασσε τοὺς ἐκφραστὲς της στὶς τάξεις τῶν ἁγίων. Ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ τοὺς ἁγίους: Νικόλαο Μύρων τῆς Λυκίας, Ἰωάννη τὸν ἐλεήμονα, ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας, Σαμφών τὸν Ξενοδόχο, Ὀλυμπιάδα τὴ διακόνισσα, τὴ μα-

θήτρια τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, Φιλάρετο τὸν ἐλεήμονα, Θεοφάνω τῇ βασίλισσα καὶ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Βατάτζη τὸν ἐλεήμονα. Μὲ τοὺς δύο πρῶτους συνδέεται ἡ πατρίδα καὶ ἡ μονὴ τῆς μετανοίας μου. Ὁ ἅγιος Νικόλαος, κατὰ τὴν παράδοση, ἔζησε, γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα, στὸ μετόχι μας, στὴν ὁμώνυμη μονὴ τῶν Ἱερέων, ὅπου ἀργότερα προσέφυγε καὶ παρέμεινε ἐπὶ ἑξὶ μῆνες καὶ ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἀθωνικοῦ μοναχισμοῦ ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης Ἀλεξανδρείας καταγόταν ἀπὸ τὴν ἀρχαία πόλη τῆς Ἀμαθοῦντος καὶ ἦταν διὰ βίου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς δοσμένος στὸ ἔργο τῆς ἐλεημοσύνης, γεγονός τὸ ὁποῖο τὸν κατέστησε ὡς τὸ καὶ ἐξοκὴν πρότυπο ἐλεήμονος γιὰ τοὺς χριστιανούς ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ «σημεῖο ἀναφορᾶς» τῆς ἀγιολογικῆς καὶ πατερικῆς γραμματείας. Ἐπίσης ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου (†403), γιὰ νὰ ἐπισυνάψῃ ἓνα ἀκόμη παράδειγμα ἀπὸ τὴν κυπριακὴ ἀγιολογία, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἱστορικός Σωζομενός, ἔδινε τὰ χρήματα τῆς Ἐκκλησίας («εἰς δέον ἐσπάθα τοῖς τῆς Ἐκκλησίας χρήμασι») καὶ τὴν πατρικὴ του κληρονομία, γιὰ τὴν περίθαλψη τῶν ἐνδεῶν, ἰδιαίτερα αὐτῶν πού ἦταν θύματα ναυαγίων ἢ ἄλλης συμφορᾶς. Ἡ ἀνθρωπιστικὴ τακτικὴ τοῦ Ἐπιφανίου ἦταν τόσο ἐντυπωσιακὴ, ὥστε παρακινοῦσε πολλούς Κυπρίους νὰ κληροδοτήσουν τίς περιουσίες τους σὲ αὐτόν γιὰ φιланθρωπικούς σκοπούς. Κατὰ σύμπτωση παρόμοια στάση ἀπέναντι στοὺς ναυτικούς κράτησε καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης, ὅπως συνάγεται ἀπὸ σχετικὲς διατάξεις τοῦ Τυπικοῦ τῆς Μ. Λαύρας (Τυπικόν, ἥτοι Κανονικόν, Meyer, Die Haupterkunden..., σ. 114, 130).

Τὴν παρακαταθήκη αὐτῶν τῶν ἀγίων, ὅπως καὶ τίς πατρικὲς ὑποθήκες τῶν κτητόρων τῆς Μονῆς μας, περὶ τῆς αὐτοπροσφορᾶς τῶν μοναχῶν στὸν ἄνθρωπο, παρέλαβαν οἱ Κυκκῶτες μοναχοὶ καὶ τίς διασώζουν μέχρι τίς μέρες μας, ὡς μία ἔμπρακτε συνέχεια τοῦ καθημερινοῦ ἔργου τους, τὸ ὁποῖο ἐνυλώνεται στὴν ἀδιάλειπτη προσευχὴ καὶ τῇ λατρείᾳ τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὲς οἱ ὑποθήκες ὑπαγορεύουν καὶ τὸν δεύτερο λόγο πού μᾶς ὀδήγησε στὴν ἐπιλογὴ τοῦ θέματος τῆς ὁμιλίας μας. Μπορεῖ ἓνας ἡγούμενος ἢ ἓνας ἐπίσκοπος νὰ μένει ἀσυγκίνητος ἐνώπιον τοῦ ἀνθρώπινου πόνου; Εἶναι πρέπουσα ποιμαντικὴ στάση, ἂν ὁ κληρικός ἐγκλωβίζεται μόνο στὰ λειτουργικὰ καὶ διδακτικὰ του καθή-

κοντα, ἢ ἔστω στήν προσφορά παρηγορητικοῦ λόγου, χωρίς ἐμπράκτως νά συμπαραστέκεται στούς «πονεμένους καί καταφρονημένους», οἱ ὁποῖοι συνήθως ζοῦν τραγικές καταστάσεις, ὅπως πολύ χαρακτηριστικά περιγράφει στά ἔργα του ὁ Ντοστογιέφσκυ; Ποιά θά εἶναι ἡ ἀπολογία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἂν ἐμεῖς οἱ διάδοχοι τῶν ἀποστόλων, στούς ὁποίους ὁ φιλόανθρωπος σεσαρκωμένος Θεῖος Λόγος ἐμπιστεύθηκε τήν «ἄμπελόν» του, γιά τήν ὁποία σέ κάθε Θεία Λειτουργία ἀναπέμπουμε ἱκετηρίους δεήσεις, ἂν, λέγω, ἀποστρέφουμε ἀδιάφορα τό πρόσωπό μας ἀπό τά ὑπαρκτά προβλήματα τοῦ ποιμνίου μας;

Ὁ συγκεκριμένος προβληματισμός συνήθως μετατρέπεται στή σκέψη πολλῶν κατηγόρων τῆς Ἐκκλησίας σέ μομφή, καθόσον, κατά τή γνώμη τους, ἡ Ἐκκλησία ἐνδιαφέρεται πῶς ὁ ἄνθρωπος νά ζήσει μία οὐράνια αἰώνια μακαριότητα, χωρίς ἐξίσου νά στρέφει τό ἐνδιαφέρον της καί στήν ἐπίγεια πραγματικότητα. Οἱ θεολογικές ἀρχές, ἔτσι ὅπως εἶναι διατυπωμένες στήν Ἀγία Γραφή καί στά πατερικά συγγράμματα, καί συγκεκριμένα σέ αὐτά τοῦ Χρυσοστόμου, διαφεύδουν τήν ἐν λόγω μομφή.

Ἐνα παλαιό λατινικό ρητό ἀναφέρει: «**Unus christianus nullus christianus**». Καθόσον αὐτός δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀληθινά χριστιανός ὡς μονήρης καί ἀπομονωμένη ὑπαρξη. Ὁ Χριστιανισμός δέν εἶναι πρωταρχικά δόγμα ἢ ἕνας θεσμικός ὀργανισμός, εἶναι κοινότητα, δηλ. Ἐκκλησία. Τό ὅλο πλαίσιο τῆς χριστιανικῆς ὑπάρξεως εἶναι πλαίσιο κοινωνίας. Ὅλα τά χριστιανικά μυστήρια εἶναι στήν πραγματικότητα «κοινωνικά μυστήρια», δηλ. μυστήρια ἐνσωματώσεως. Ἡ χριστιανική λατρεία εἶναι ὡσαύτως κοινή λατρεία, **publica et communis oratio**, κατά τή φράση τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι «ὁ νέος Ἰσραήλ», «τό ἔθνος τό ἅγιον, ὁ περιούσιος λαός», ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς συνεκτική δύναμη τήν ἀγάπη πρὸς τόν Θεό καί τόν πλησίον. Χωρίς τήν ἀγάπη πρὸς τόν Θεό, ἡ ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον μένει μετέωρη. Ἀλλά καί χωρίς τήν ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον, ἡ ἀγάπη πρὸς τόν Θεό εἶναι ἀνύπαρκτη: «Ἐάν τις εἴπῃ ὅτι ἀγαπᾷ τόν Θεόν καί τόν ἀδελφόν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστί» (Α΄ Ἰω. 4, 20) καί «ὁ ἀγαπῶν τόν Θεόν ἀγαπᾷ καί τόν ἀδελφόν αὐτοῦ» (Α΄ Ἰω. 4, 21). Ἡ νίκη κατά τοῦ θανάτου φανερώνεται μέ τήν ἀγάπη καί ἐν τῇ ἀγάπῃ: «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι μεταβεβήκαμεν

ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς· ὁ μὴ ἀγαπῶν μένει ἐν τῷ θανάτῳ» (Α΄ Ἰω. 3, 14), δηλ. ζεῖ ἀκοινωνήτως, ἀμέτοχος στὴν ζωὴ τοῦ πλησίου. Αὐτός εἶναι ὁ θάνατος κατὰ τὴ βιβλική καὶ πατερικὴ διδασκαλία. Ὁ Χριστὸς διὰ τῆς ἀναστάσεως νίκησε τὸν θάνατο, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἀγάπησε τὸν ἄνθρωπο καὶ προσέφερε τὸν ἑαυτό του θυσία. Ἡ θεμελιώδης ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι αὕτη τῆς ἀγάπης: «Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς· μέιζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε, ἐάν ποιῆτε ἃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν» (Ἰω. 15, 13-14). Οἱ ἐντολές τοῦ εὐαγγελίου συμπυκνώνονται σέ αὕτη τῆς ἀγάπης, ὡς αὐτοκένωσης καὶ πρόσληψης τοῦ κάθε διπλανοῦ μας, ὅχι μόνο τοῦ χριστιανοῦ. Αὕτὴ ἡ στάση ἐκφράζει τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα καὶ τὴν εἰδοποιό διαφορὰ τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν: «Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐάν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις» (Ἰω. 13, 35).

Ἡ ἀγάπη δέν εἶναι στατική ὑπόθεση, εἶναι κίνηση πρὸς τὸν πλησίον, ἰδίως πρὸς τὸν πονεμένο. Μποροῦμε νὰ ἀνθολογήσουμε ἓνα πληθὸς χωρίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς, μέ τὰ ὁποῖα τονίζεται μέ ἔμφαση ὁ κοινωνικὸς καὶ φιλανθρωπικὸς λόγος τῆς Ἐκκλησίας: «Μακάριος ὁ συνιών ἐπὶ πτωχόν καὶ πένητα» (Ψαλμ. 20, 2), «αἱ προσευχαὶ σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 10, 4), «ἐλεημοσύνη ἐξιλάσσεται ἁμαρτίας» (Ἐκκλ. 3, 30), «καὶ ἤλθέ μοι χαρὰ παρὰ τοῦ ἁγίου ἐπὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ» (Βαρούχ 4, 22), [«ἔτι ἔν σοι λείπει πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ διάδος πτωχοῖς καὶ ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανῷ» (Λουκ. 18, 18-22)], «ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν, τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ» (Ψαλμ. 32, 5), «μέγας ἄνθρωπος καὶ τίμιος ἀνὴρ ἐλεήμων» (Παροιμ. 20, 6), καὶ ὁ πολὺ γνωστός μακαρισμὸς τοῦ Κυρίου· «μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται» (Ματθ. 5, 7). Ὅλα αὐτὰ τὰ χωρία καὶ πολλὰ ἄλλα ἐρμηνεύθησαν ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν προκειμένῳ ἀπὸ τὸν ἅγιον Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, προβάλλοντας τὸν βιβλικὸ χαρακτῆρα τῆς φιλανθρωπίας.

Παράλληλα οἱ ὕμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας, ἰδίως στίς ἀκολουθίες τῶν Ἐπιφανίων, δηλ. τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανίων,

καθώς καί σέ αὐτές τῆς Μ. Ἑβδομάδος χρησιμοποιοῦν ἐπανειλημμένα τοὺς ὅρους: «φιλάνθρωπος», «εὐεργέτης», «ἐλεήμων», «πολύελεος», «οἰκτίρμων», «πανοικτίρμων», γιά νά ἀπεικονίσουν τόν Χριστό ὡς τό ἀρχέτυπο, τοῦ ὁποίου τή φιланθρωπία ὀφείλουν οἱ ἄνθρωποι νά μιμοῦνται. [Ὁ Χριστός ἐκένωσε ἑαυτόν, «ἔλαβε μορφήν δούλου...», γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δέ σταυροῦ» (Φιλιππ. 2, 7-8), καί προσέφερε τή μεγαλύτερη εὐεργεσία πού ἔλαβε ποτέ ὁ πάσχων ἄνθρωπος, τήν ἀνάσταση]. Ἄν κάποιος θέλει νά ἀποδώσει μέ μία φράση τό ἔργο τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀναμφίβολα θά ἐπικαλεσθεῖ τό χωρίο: «Διῆλθεν εὐεργετῶν καί ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου» (Πράξ. 10, 38).

Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καί τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τόν ἱερό Χρυσόστομο, ἐδράζεται στή φιλανθρωπία καί στήν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. «Ὁρᾷς ὅση τοῦ ἐλέους ἢ ἰσχύς; τοῦτο (τό ἔλεος) πάντα ἐποίησε, τοῦτο τόν κόσμον εἰργάσατο, τοῦτο ἀγγέλους ἐποίησε δι' ἀγαθότητα μόνον. Διατί γάρ... μόνος ὢν ὁ Θεός τοσοῦτους ἐποίησεν; Οὐ δι' ἀγαθότητα; οὐ διὰ φιλανθρωπίαν; Ἄν ἐρωτήσης διατί τόδε καί τόδε, πανταχοῦ τήν ἀγαθότητα εὐρήσεις» (PG 62, 212). Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὡς ἐκστατική ποιεῖ τά πάντα, προκειμένου ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερα νά ἀποδεχθεῖ τίς θεῖες δωρεές. Δυστυχῶς, ἡ παχυλότητα τῆς ἁμαρτίας, ὡς ἔλλειψη ἀγαθότητας καί ἐλέους, ἐμποδίζει τήν κοινωνία μέ τόν Θεό: «Φιλάνθρωπος γάρ ἐστι καί ἐλεήμων (ὁ Θεός), καί καθάπερ ἡ ὠδίνουσα ἐπιθυμεῖ τεκεῖν, οὕτω καί αὐτός ἐπιθυμεῖ τό ἔλεον ἐκκεῖν τό ἑαυτοῦ, ἀλλά αἱ ἁμαρτίαι αἱ ἡμέτεραι τοῦτο διακόπτουσιν» (PG 48, 754). Τήν ἴδια θέση ἐπαναλαμβάνει αὐτολεξεῖ ἀργότερα καί ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής (PG 91, 869A).

Ἐπισκεπτόμενος κάποιος ἕνα βυζαντινό ναό θά δεῖ στό ὑπέρθυρο τῆς εἰσόδου τήν παράσταση τοῦ Χριστοῦ βαστάζοντος τό εὐαγγέλιο, ὅπου ἀναγράφεται τό χωρίο: «Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός καί ἡ ἀλήθεια καί ἡ ζωή» (Ἰω. 10, 14), γιατί ἀκριβῶς, σύμφωνα μέ τή θεολογία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου καί τῶν ἁγίων Πατέρων, ἡ Ἐκκλησία θέλει νά ὑποδείξει στά μέλη της τήν ὁδό τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ καί ὅτι ἐντός τοῦ ναοῦ, ἰδίως κατὰ τήν ὥρα τῆς τελέσεως τῆς Θ. Λειτουργίας, μετέχουν στή ζωή, δηλ. στήν ἀγάπη, καί γνωρίζουν

τήν ἀλήθεια. Ἀντίθετα ἂν ἐπισκεφθεῖ ἓνα δυτικό ναό, π.χ. τήν Πα-
ναγία τῶν Παρισίων, θά δεῖ στό ἴδιο σημεῖο τήν παράσταση τῆς
κρίσεως, γιατί, σύμφωνα μέ τή σχολαστική θεολογία, ὁ Θεός εἶναι
ὁ δικαιοκρίτης, ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλει στούς ἀνθρώπους πού προσέ-
βαλαν τόν νόμο του μέ τίς ἁμαρτίες τους τήν ποινή τῆς κολάσεως
προκειμένου νά «ἱκανοποιηθεῖ ἡ θεία δικαιοσύνη».

Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀναφέρει, ὅμως, ὅτι ἀκόμα καί αὐτή ἡ
ἀπειλή τῆς κολάσεως προέρχεται ἀπό τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. «Διά
τοῦτο καί γέενναν ἠπειλήσεν, ἵνα βασιλείας τύχωμεν βασιλείας δέ
τυγχάνομεν δι' ἔλεον» (PG 62, 212).

Τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποῖου εἶναι πλήρης ἡ γῆ, ἐνυπάρχει καί
μαρτυρεῖται ἀπό ὅλα τά ὄντα, κατὰ τόν ἅγιο Μάξιμο τόν Ὁμολο-
γητή, καί αὐτό καταυγάζει τούς ἀνθρώπους, πού ἔχουν ἐλεήμονα
καρδία. Μόνον οἱ σκληρόκαρδοι, μέ τήν ἐμμονή τους στήν ἁμαρ-
τία, ἀποστρέφονται τό θεῖο φῶς καί τελικά ἐκουσίως ἐπιλέγουν οἱ
ἴδιοι τήν κόλαση, ἡ ὁποία δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἡ ἔλλειψη τῆς
ἀγάπης καί ἡ στέρψη τῆς κοινωνίας μέ τόν ἐλεήμονα Θεό καί μέ
αὐτούς πού μετέχουν στό ἀνέσπερο φῶς του. Ἐπειδή τό κακό δέν
ἔχει ὑπόσταση, ἀλλά ὑπάρχει μόνο τῇ προαιρέσει καί ἐνεργείᾳ τοῦ
πράξαντος, γι' αὐτό θά ἐξαφανισθεῖ κατὰ τή Δευτέρα Παρουσία τοῦ
φιλανθρώπου Θεοῦ, οἱ δέ ψυχές τῶν κολασμένων «περάσασαι
τούς πάντας αἰῶνας καί μή εὐρίσκουσαι στάσιν εἰς τόν Θεόν ἐλθεῖν
τόν μή ἔχοντα πέρας καί οὕτως τῇ ἐπιγνώσει οὐ τῇ μεθέξει τῶν
ἀγαθῶν ἀπολαβεῖν τὰς δυνάμεις καί εἰς τό ἀρχαῖον ἀποκατα-
σταθῆναι καί μή δεχθῆναι τόν δημιουργόν αἴτιον τῆς ἁμαρτίας»
(Θεοδώρου Στουδίτου, Ἐπιστολή Γρηγορίῳ τέκνῳ, PG 99,
1501AB).

Ἡ ἐπιμονή τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου στήν καλλιέργεια τῆς
ἀρετῆς τῆς ἐλεημοσύνης πρὸς αὐτό ἀποβλέπει. Θεωρεῖ ὅτι αὐτή
εἶναι ὁ πλέον εὐκόλος τρόπος, ἀκόμη καί γιά τούς ἀσεβεῖς καί
ἁμαρτωλούς, νά καταλλαγοῦν μέ τόν Θεό. «Πολλήν γάρ δύναμιν
ἔχει αὕτη (ἡ ἐλεημοσύνη) καί ἄφατον. Καί γάρ τῷ Ναβουχοδονό-
σορ εἰς πᾶν εἶδος κακίας ἐλθόντι καί πᾶσαν ἀσέβειαν ἐπελθόντι,
φησί ὁ Δανιήλ· Βασιλεῦ, ... τὰς ἁμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύ-
τρωσαι καί τὰς ἀνομίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων. Τί γένοιτο ταύ-

της ἴσον φιланθρωπίας; Μετά μύρια ἁμαρτήματα, μετά τοσαύτας παρανομίας ἐπαγγέλλεται καταλλάττεσθαι τῷ προσκεκρουκότι, εἰ τοῖς συνδούλοις φιλανθρωπεύσεται τοῖς αὐτοῦ» (PG 49, 264).

Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἡ ἀρετή, ἡ ὁποία δίνει τήν παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καθόσον ἀπελευθερώνει τόν ἄνθρωπο ἀπό τήν αὐτοδέσμευσιν στά φθαρτά ὑλικά ἀγαθά, καί τοῦ ξεκαθαρίζει τόν ὀρίζοντα γιά νά δεῖ ποῦ εὐρίσκεται ἡ πραγματική ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι «βασιλὶς τῶν ἀρετῶν, ἡ ταχέως ἀνάγουσα εἰς τὰς ἀψίδας τῶν οὐρανῶν τοὺς ἀνθρώπους, ἡ συνήγορος ἡ ἀρίστη» (PG 49, 293), ἡ «ὁμοίους ἀνθρώπους ποιοῦσα Θεῷ» (PG 63, 223). Μέ τή δυναμική γλώσσα πού τόν διακρίνει, ὁ ἱερός Πατήρ ἀναλύει τήν ἀξία τῆς συγκεκριμένης ἀρετῆς λέγοντας χαρακτηριστικά τά ἑξῆς: «Μεγάλα τά περὰ τῆς ἐλεημοσύνης, τέμνει τόν ἄερα, παρέρχεται τῇ σελήνῃ, ὑπερβαίνει τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, εἰς αὐτάς ἀνέρχεται τὰς ἀψίδας τῶν οὐρανῶν. Ἀλλ' οὐτ' ἐκεῖ ἴσταται, ἀλλὰ καί τόν οὐρανόν παρέρχεται, καί τοὺς δῆμους τῶν ἀγγέλων παρατρέχει, καί τοὺς χορούς τῶν ἀρχαγγέλων, καί τὰς ἀνωτέρας πάσας δυνάμεις, καί αὐτῷ παρίσταται τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ καί ἐξ αὐτῆς διδάχθητι τῆς Γραφῆς τοῦτο λεγούσης· Κορνήλιε, αἱ προσευχαί σου καί αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Καί συνεχίζει: «Ἄν πολλὰς ἔχεις ἁμαρτίας, ἐλεημοσύνη δέ ἡ συνήγορος, μή φοβοῦ, οὐδεμιᾷ γάρ αὐτῇ τῶν ἄνω δυνάμεων ἀντιτάσσεται, [χρέος ἀπαιτεῖ, ἴδιον ἔχει χειρόγραφον μετά χειρὸς βαστάζουσα. Αὐτοῦ γάρ ἐστι τοῦ Δεσπότου φωνή ὅτι, ὅς ἂν ποιήσῃ ἐνί τῶν ἐλαχίστων τούτων, ἐμοί ἐποίησεν. Ὡστε οὖν ὅσας ἔχεις ἄλλας ἁμαρτίας, ἡ ἐλεημοσύνη σου βαρεῖ τὰς ὅλας» (PG 49, 293)].

Ἡ ὑπερβολικὴ δύναμις τῆς ἐλεημοσύνης ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι παρέχει στόν ἄνθρωπο τή δυνατότητα νά ἐξέλθῃ ἀπό τόν ατομικισμό του καί νά αἰσθανθεῖ τόν πλησίον του, νά βιώσῃ τίς ἀνάγκες του, τὰ προβλήματα του, νά τόν ἀγκαλιάσῃ ὡς ἀδελφό του.

Ὁ Χρυσόστομος δέν ἀρκεῖται στήν ἀπλή προσφορά χρημάτων ἢ ἄλλης βοήθειας, ἀλλὰ ἐπιμένει κυρίως στήν εὐαισθησία τῆς ψυχῆς, στή συμπόνια τῆς καρδιᾶς. Αὐτό λέει, ὅτι θέλει καί ἀγαπᾷ ὁ Θεός. «Καί ὁ Χριστός ὅταν μακαρίζει τοὺς ἐλεήμονας οὐ τοὺς διὰ

χρημάτων ἐλεοῦντας μόνον, ἀλλὰ τοὺς διὰ προαιρέσεως τοῦτο ποι-
οῦντας μακαρίζει καὶ ἐπαινεῖ» (PG 60, 595). Γιά ποιό λόγο; Γιατί
αὐτός ὁ ὁποῖος ἔχει φιλάνθρωπη καὶ ἐλεήμονα διάθεση, ἐάν ἔχει
χρήματα, θά προσφέρει, ἐάν δεῖ κάποιον σέ συμφορά, θά κλαύσει
καὶ θά θρηνήσει, ἐάν συμβεῖ νά συναντήσει ἀδικούμενο, θά τοῦ
συμπαρασταθεῖ, ἐάν δεῖ κάποιο ἀπειλούμενο, θά τοῦ προσφέρει
χεῖρα βοηθείας, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἔχει τὸν θησαυρό τῶν ἀγαθῶν,
«τὴν φιλάνθρωπον καὶ ἐλεήμονα ψυχὴν», ἀπὸ ὅπου ἀναβλύζουν «τά
πάντα ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν» (PG 60, 595). Στὴν πραγματικότητα ὁ ἱε-
ρός Χρυσόστομος ἀποδίδει μέ διαφορετικὰ λόγια ὅσα περὶ ἀγάπης
πρὸς τὸν πλησίον εἶπε ὁ Χριστός.

Ἀσφαλῶς, γιὰ τὴν πατερικὴ θεολογία, σημασία ἔχει ὁ ἄνθρω-
πος νά ἔχει τὴ διάθεση νά στρέφει σέ κάθε περίπτωση τὸ πρόσωπό
του πρὸς τὸν ἀδελφό του. Ἐξάλλου, ὁ παράδεισος δέν εἶναι τίπο-
τε ἄλλο, παρά ἡ θέα τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ. Αὐτό εἶδε ὁ Μωϋσῆς
στό ὄρος Σινᾶ, αὐτό εἶδαν ὁ Πέτρος, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης
στό Θαβώρ, αὐτό εἶδαν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθητές μετὰ τὴν ἀνά-
στασι. Στὴν ἀντίθετη περίπτωση ἡ κόλαση εἶναι ἡ ἀποστροφή τῶν
προσώπων, ἡ ἄρνηση τῆς κοινωνίας μέ τὸν ἄλλο, ἡ ἀπόλυτη ἐσω-
στρέφεια, ἡ ἀπόρριψη τῆς ἀγάπης.

Οἱ κολασμένοι δέν ἔχουν ἐλεήμονα καρδιά, ἀνεξάρτητα ἂν
ἔχουν κάποιες ἀρετές. Χαρακτηριστικά ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐπα-
νειλημμένα ἐπικαλεῖται τὸ παράδειγμα τῶν πέντε μωρῶν παρθένων,
οἱ ὁποῖες ὑπέμειναν τὸν καύσωνα τῶν πειρασμῶν καὶ «κατεπάτη-
σαν τὴν κάμινον τῆς ἡδονῆς» (PG 49, 293), ἀλλὰ ἐμποδίσθηκαν νά
εἰσελθουν στό νυμφῶνα, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐστεροῦντο τῆς φιλαδελ-
φείας. «Καὶ οὗτοι παρθένοι κακεῖναι (παρθένοι)... Πῶς οὖν αἱ μὲν
εἰσῆλθον, αἱ δέ οὐκ εἰσῆλθον; Αἱ μὲν ἀπάνθρωποι ἦσαν, αἱ δέ ἡμε-
ροὶ καὶ φιλάνθρωποι» (PG 49, 268). «Ἦσαν παρθένοι τῷ σώματι,
ἀλλ' οὐκ ἀγναὶ τῇ καρδίᾳ. Ἀλλ' εἰ καὶ μή ἀνὴρ αὐτάς διέφθειρεν,
ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὐτῶν πολλῆς ἦν ἐμπεπλησμένης τῆς μοιχείας, πο-
νηρῶν λογισμῶν εἰς αὐτάς χωρησάντων, τῆς τε φιλοχρηματίας καὶ
ἀσπλαχνίας καὶ ὀργῆς καὶ φθόνου καὶ ἀργίας καὶ λήθης καὶ ὑπε-
ρηφανείας λυμαινομένων πάντων τὴν σεμνότητα τῆς παρθενίας
αὐτῶν» (PG 49, 303). «Τό πῦρ», στήν περίπτωσι τῶν λαμπάδων τῆς
παραβολῆς τῶν παρθένων, εἶναι ἡ παρθενία, ἐνῶ τό ἔλαιον εἶναι ἡ

ἐλεημοσύνη (PG 49, 293 καί PG 48, 770).

Ἑρμνεύοντας ἀλληγορικά ὁ ἱερός Χρυσόστομος τὴν ἔξοδο τοῦ Χριστοῦ μέ τούς μαθητές του στό Ὅρος τῶν Ἑλαιῶν μετά τό μυστικό δεῖπνο, ἀναφέρει ὅτι αὐτό τό Ὅρος γιά τούς Χριστιανούς εἶναι «αἱ χεῖρες τῶν πενήτων». «Ἐξέλθωμεν καί ἡμεῖς ἐπὶ τὰς χεῖρας τῶν πενήτων. Τοῦτο γάρ Ὅρος τῶν Ἑλαιῶν τό χωρίον. Ἑλαῖαι γάρ εἰσι καταπεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ τῶν πενήτων τό πλῆθος, ἀποστάζουσαι τό ἔλαιον τό ἐκεῖ χρησιμεῦον ἡμῖν, ὃ αἱ πέντε παρθένοι εἶχον» (PG 58, 744). Στὴν πραγματικότητα ὁ ἱερός Χρυσόστομος δέχεται, ὅτι αὐτό τό ἔλαιο πού ἀποκόμισαν μέ τίς πράξεις ἐλεημοσύνης οἱ πέντε συνετές παρθένες εἶναι ἡ Λειτουργία μετά τὴ Θ. Λειτουργία.

Οἱ ἔμποροι αὐτοῦ τοῦ ἐλέους εἶναι οἱ πτωχοί, τό δέ τίμημα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεση καί τὴ δυνατότητα ἐκάστου. «Ὅσον ἔχεις, τοσοῦτον ἀγόρασον. Ἐχεις ὀβολόν; ἀγόρασον τόν οὐρανόν... Οὐκ ἔχεις ὀβολόν; ποτήριον δός ψυχροῦ ὕδατος. Ὡς ἂν ποτίσῃ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος ἓνα τῶν ἐλαχίστων τούτων ἕνεκα ἐμοῦ, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τόν μισθόν» ἐμπορία καί πραγματεία ὁ οὐρανός καί ἡμεῖς ἀμελοῦμεν. Δός ἄρτον καί λάβε παράδεισον, δός μικρά καί λάβε μεγάλα, δός θνητά καί λάβε ἀθάνατα, δός φθαρτά καί λάβε ἄφθαρτα» (PG 49, 294· βλ. καί PG 48, 770).

Ἐπομένως, κατὰ τόν ἱερό Χρυσόστομο, ἡ ἐλεημοσύνη δέν εἶναι ἀνάλωμα καί δαπάνη, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα εἶναι ἐξαγορά πολύτιμων καί μεζόνων ἀγαθῶν. Προσφέρονται φθαρτά καί ἐνδύεται ὁ προσφέρων περιβόλαιον ἀφθαρσίας, δίδεται στέγη καί λαμβάνει ὁ παρέχων τὴν οὐράνια καί μόνιμη κατοικία, παρέχει τὰ ἀπολλυμένα καί δέχεται τὰ διηνεκῶς μένοντα. Τὰ ὀφέλη τοῦ ἐλεήμονος εἶναι ἀναφαίρετα, καθόσον ἀποβάλλει τὰ ὑλικά καί περιβάλλεται τόν θεῖο πλουτισμό, δηλ. τὴ μετοχὴ στὴν ζωὴ τοῦ Θεοῦ καί τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας, ἡ ὁποία ἐλευθερώνει τόν ἄνθρωπο ἀπὸ ὅλα τὰ πρόσκαιρα πού συνθλίβουν τὴ ψυχὴ του.

Στὴ σημερινή καταναλωτικὴ κοινωνία, στὴν ὁποία ἐπλεόνασε ἡ μοναξιά, ἡ διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἶναι προφητική. «Ὅτι οὐ χρυσίον, οὐδέ ἱμάτια, οὐδέ χρήματα, ἀλλ' ἐλεημοσύνη ποιεῖ (τινα) πλούσιον» (PG 55, 170). Ἡ ἀγωνία ἡμῶν τῶν ἐγκλω-

βισμένων στὸν προσπορισμὸ ὅλο καὶ περισσοτέρων ὑλικῶν ἀγαθῶν ἐλέγχεται ἀπὸ τὸν ἱερό Χρυσόστομο ὡς ἀντίφαση πρὸς τὸν εὐαγγελικὸ λόγον. Τὰ μεγέθη μεταξύ τοῦ ὑλικοῦ πλούτου καὶ τοῦ πνευματικοῦ εἶναι ἀσύγκριτα δυσανάλογα. «Ἔστι πλούσιος τὰ πάντων ἀρπάζων, καὶ ἔστι πλούσιος τὰ ἑαυτοῦ τοῖς πέννησι παρέχων. Ὁ μὲν ἐν τῷ συνάγειν, ὁ δὲ ἐν τῷ ἀναλίσκειν πλουτῶν καὶ ὁ μὲν σπεῖρει τὴν γῆν, ὁ δὲ γεωργεῖ τὸν οὐρανόν. Ὅσον ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς βελτίων, τοσοῦτον ἐκείνου, ἡ εὐπορία τούτου ἀσθενεστέρα. [Οὗτος μυρίους ἔχει τοὺς ἐραστάς, ἐκεῖνος δὲ πάντας κατηγόρους καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ἐπὶ μὲν τοῦ ἄρπαγος καὶ πλεονέκτου, οὐ μόνον οἱ ἀδικημένοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδὲν παθόντες κακὸν μισοῦσιν ἐκεῖνον, ... ἐπὶ δὲ τοῦ ἐλεήμονος, οὐ μόνον οἱ ἐλεηθέντες ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ ἐλεηθέντες φιλοῦσιν αὐτόν]» (PG 55, 503–504). Ὁ πνευματικὸς πλοῦτος εἶναι ἄσυλος (PG 50, 521), ἐνῶ παράλληλα αὐτὸς καθίσταται ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ ἀνάσα τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι μία ὁπὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία προχέεται τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ καὶ καταυγάζει τίς ψυχές μας, γεμίζοντάς τες μὲ ἀληθινὴ χαρά, πού εἶναι ἀπόρροια τῆς ἀγάπης.

Ὁ ἀρχαιότερος καθηγητὴς τοῦ Τμήματος πού μέ τιμᾶ μέ τὴν ἀποψινὴ τελετὴ, καὶ εἰδικὸς ἐρευνητὴς τῶν χρυσοστομικῶν κειμένων, π. Θεόδωρος Ζήσης, μεταξύ ἄλλων ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Στὸν οἶστρον τῶν κοινωνικῶν ὁραματισμῶν του, ὁ μεγάλος κοινωνικὸς ἐργάτης, ὁ Χρυσόστομος, ὄνειρευόταν νὰ ἐπιτύχει αὐτὸ πού γιὰ λίγο διάστημα εἶχε κατορθωθῇ στὴν πρώτη χριστιανικὴ κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων. Βρέθηκε μπροστὰ στοῦ δίλημμα, τὸ ὁποῖο καὶ σήμερα ἀπασχολεῖ πολλούς... νὰ ἐπιβάλλει δηλαδὴ νομοθετικὰ τὴν κοινοκτημοσύνη ἢ νὰ στραφεῖ πρὸς τὴν καλλιέργεια τῆς ἀγάπης. Καὶ κατέληξε στοῦ συμπέρασμα ὅτι ὁ μόνος τρόπος ἐπιτυχίας αὐτοῦ τοῦ ὁραματισμοῦ ἦταν ἡ καλλιέργεια τῆς ἀγάπης: «Εἰπέ δέ μοι, ἡ ἀγάπη τὴν ἀκτημοσύνην ἔτεκεν ἢ ἡ ἀκτημοσύνη τὴν ἀγάπην; Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἡ ἀγάπη τὴν ἀκτημοσύνην» (PG 60, 96).

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ πνευματικὴ δύναμις πού ἀποβλέπει στή μεταμόρφωση τοῦ κόσμου, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση τῆς ἐλεύθερης συγκατάθεσης καὶ συμμόρφωσης τῶν ἀνθρώπων στοῦ κήρυγμά της. Ἡ Ἀνατολή δὲν διακήρυξε οὔτε ἐνήργησε κατὰ τὸ «ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα», γιατί θεμελιώδης θεολογικὴ ἀρχὴ εἶναι ὁ σεβασμὸς στήν

ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων. Παρά ταῦτα, ὅταν οἱ πατέρες ἔβλεπαν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι, καί ἰδιαίτερα οἱ ἄρχοντες, ἐκδηλώνονταν μέ βάνουσο τρόπο πρὸς τοὺς συνανθρώπους τους ἢ τοὺς ἀδικοῦσαν, ὁ λόγος τους μετατρέποταν μέ παρηγορία σέ ἔλεγχο. Πόσες φορές ὁ ἱερός Χρυσόστομος δέν ἤλεγξε τοὺς πλουσίους καί τοὺς ἄρχοντες πού καταπίεζαν ἢ ἐκμεταλλεύονταν ταλαίπωρους ἀνθρώπους; Ἄν θέλει κάποιος νά παραθέσει παραδείγματα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ συγκεκριμένου πατρός, μπορεῖ νά συντάξει ὁλόκληρη μονογραφία. Ὁ ἐλεγκτικός λόγος τοῦ πατρός εἶναι ἔκτοτε ἓνα παράδειγμα γιὰ ὅλες τίς γενεές τῶν πιστῶν καί ἰδιαίτερα τῶν ποιμένων. Θά ἀναφέρω ἓνα μόνο παράδειγμα: ὁ ἅγιος Κύριλλος Φιλεώτης, ὁ πνευματικός πατέρας τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ, πού σέ ὅλη τὴν ζωὴ του ἀναλῶθηκε σέ ἔργα φιλανθρωπίας καί στήριξης τῶν πτωχῶν, ὅταν ἄκουσε, ὅτι ὁ στρατοπεδάρχης τοῦ αὐτοκράτορα στὴν Κύπρο Εὐμάθιος Φιλοκάλλης ἐπιδόθηκε σέ εὐκολο πλουτισμὸ σέ βάρος τῶν Κυπρίων, τὸν ἤλεγξε μέ δριμύτητα καί τοῦ τόνισε, ὅτι πρέπει νά χειρίζεται τὴν ἐξουσία καθὼς ἐπιτάσσουν οἱ ἐκκλησιαστικοί καί οἱ πολιτικοί νόμοι.

Ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί, κυρίες καί κύριοι, προσφιλεῖς μου φοιτητές καί φοιτήτριες,

Ἡ πολιτικὴ φιλοσοφία τῶν Βυζαντινῶν ἦταν θεμελιωμένη καί στὴν πατερικὴ θεολογία. Ἡ ἐπίγειος πολιτεία εἶχε ὡς ἀρχέτυπη εἰκόνα τὴν ἐπουράνια, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτορας ἦταν εἰς τύπον τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ, γι' αὐτὸ ὅφειλε νά τὸν μιμεῖται, νά ἦταν δηλαδὴ φιλάνθρωπος, δίκαιος, ἐλεήμων, ἐνεργῶν τὰ πάντα ὡς κατενώπιον Θεοῦ Παντοκράτορος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἤθελε ἀποδώσει λόγος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Ἀσφαλῶς αὕτη ἡ φιλοσοφία εἶναι προέκταση τῆς θεολογίας τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη, ὅπως αὕτη διατυπώνεται στὰ δύο ἔργα του: «Περὶ Οὐρανίου Ἱεραρχίας» καί «Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας». Ἔτσι ὁ πολιτικὸς ἄρχοντας, ἐπιφορτισμένος μέ τὴν εὐθύνη νά ἐνεργεῖ, ὅπως ὁ Χριστός, κατὰ τὸ σχέδιο τῆς θ. Οἰκονομίας, σέ συνεργία μέ τὴν Ἐκκλησία, πρωτοποροῦσε σέ ἔργα φιλανθρωπίας. Ὁργάνωναν ἀπὸ κοινοῦ νοσοκομεῖα, ξενῶνες, πτωχοτροφεῖα, γηροκομεῖα,

ὀρφανοτροφεία καί κάθε ἄλλο εἶδος εὐαγοῦς ἰδρύματος πού θά ἀνακούφιζε τόν πάσχοντα λαό. Ὁ Κεκαυμένος ἀναφερόμενος πρὸς τόν αὐτοκράτορα τόν συμβουλεύει «ἔστω ἡ ἐπιμέλειά σου εἰς τό ὀρφανοτροφεῖν καί κήραν τρέφειν καί εἰς νοσοκομεῖα καί ἀνάρρυσιν αἰχμαλώτων καί εἰς τό εἰρηνεύειν καί ἀδυνάτων προΐστασθαι» (Στρατηγικόν, σ. 52). Ἡ αὐτοκρατορική ἐξουσία καί σέ θεσμικό ἐπίπεδο πρότασσε τίς ἀρχές πού ἀναφέραμε προηγουμένως καί ὡς διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Ὁ Ἰουστινιανός στό προοίμιο τῆς 163ης Νεαρᾶς του ἐπισημαίνει: «Μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστίν ἀγαθὰ δικαιοσύνη τε καί φιланθρωπία... Ταῦτα τήν βασιλείαν ἔδει κοσμεῖν καί ἀσφαλῶς καί τό πολίτευμα διασώζειν καί τόν ἀνθρώπινον καλῶς διακυβερνᾶν βίον». Πολλά ἀπό τά φιλανθρωπικά ἰδρύματα τῶν βυζαντινῶν ἦταν γιά τήν ἐποχή τους, ἀλλά ἀκόμα καί σήμερα, πρωτοποριακά. Ἀναφέρω ἕνα μόνο παράδειγμα: τό νοσοκομεῖο πού λειτουργοῦσε ὑπό τήν εὐθύνη τῆς μονῆς Παντοκράτορος στήν Κωνσταντινούπολη καί ἡ ὁποία ἀνοικοδομήθηκε ἀπό τήν οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν, πού, ὅπως ἐλέχθη, ἦταν καί οἱ κτήτορες τῆς Μονῆς μας. Κατά τό Τυπικό λειτουργίας αὐτοῦ τοῦ νοσοκομείου, τό ὁποῖο ἦταν πανεπιστημιακό, δηλαδή λειτουργοῦσε ὡς Ἱατρική Σχολή, ἔχοντας φοιτητές καί φοιτήτριες, οἱ ἀσθενεῖς ὅχι μόνο δέχονταν τή φροντίδα τελείως δωρεάν, ἀλλά ἐλάμβαναν καί χρήματα γιά νά αἰσθάνονται ἀξιοπρέπεια, ἐνῶ οἱ ἱατροί ἦταν ὑποχρεωμένοι νά φροντίζουν τοὺς ἀσθενεῖς μέ ὅλες τίς δυνάμεις τους, χωρὶς νά ἀπαιτοῦν χρήματα, ἐπὶ ποινῇ ἀπολύσεως. Στήν ἴδια Μονή, ὅπου ἕνας ἀπό τοὺς τρεῖς ναούς τῆς ἦταν ἀφιερωμένος στήν Παναγία Ἐλεοῦσα, ὑπῆρχε καί πανδοχεῖο, γηροκομεῖο, καθὼς καί σπουδαία βιβλιοθήκη. Ἄν ἡ Ἐκκλησία σήμερα ἐπιθυμεῖ νά ἰσχυροποιήσει τόν ποιμαντικό της λόγο, καλὸ θά ἦταν νά μελετήσῃ ξανά τήν κοινωνική πρόνοια καί τόν πολιτισμὸ τῶν βυζαντινῶν.

Μοῦ παρέχει ἰδιαίτερη χαρὰ τό γεγονὸς ὅτι δέχομαι αὐτὴ τὴν τιμὴ ἀπὸ τῆ Θεολογικῆ Σχολῆ Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία ἐπὶ χρόνια τώρα πρωτοστατεῖ στήν προβολὴ τῆς πατερικῆς θεολογίας. Σέ διεθνές ἐπίπεδο ἔχει ἀναγνωρισθεῖ, ὅτι ὁ πατερικὸς λόγος εἶναι πρωτοποριακός, δυναμικός, οὐσιαστικός, καθόσον δίνει αὐτό πού χρειάζεται ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος γιά νά ζήσει ἐλεύθερα μιὰ ἀλη-

θινή πνευματική κατάσταση. Αὐτήν τή θεολογία μέ τίς ταπεινές του δυνάμεις προσπαθεῖ νά προβάλλει καί τό Κέντρο Μελετῶν τῆς Μονῆς Κύκκου, ἐκδίδοντας πατερικά κείμενα καί σχετικές μελέτες.

Πρόσφατα στή Θεσσαλονίκη, Καθηγητές κυρίως τῆς Θεολογικῆς καί Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου, ἐξέδωσαν κριτικά σέ ἕξι ὀγκώδεις τόμους τά ἔργα τοῦ σπουδαιότερου βυζαντινοῦ Κυρίου πατρός τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἑγκλειστοῦ. Πρόκειται γιά μία ἐπαινετή ἐργασία, ἡ ὁποία προβάλλει καί τή συμβολή τῆς Κύπρου στήν πατερική θεολογία. Ὁ Νεόφυτος ὁ Ἑγκλειστος τιμοῦσε ἰδιαίτερα τόν ἱερό Χρυσόστομο, ἀναγνωρίζοντάς τον ὡς τόν μεγάλο διδάσκαλο τῆς φιλανθρωπίας καί τῆς ἐλεημοσύνης, γι' αὐτό καί τόν ἐπαινεῖ:

«Χαίροις, πάτερ Χρυσόστομε, ὡς τῆς ἐλεημοσύνης εἰσηγητής, ὡς τῆς πλεονεξίας ἀντίπαλος καί ἀδικουμένων ἐπίκουρος.

Χαίροις, πάτερ Χρυσόστομε, ὡς πενήτων ἡ χορηγία, ὡς τῶν πεινῶντων τροφεύς καί ὡς τῶν γυμνῶν σκεπαστής».

Αὐτός ὁ ἔπαινος ἀνήκει καί σέ ὅλους τούς ἀφανεῖς διακόνους τῆς φιλανθρωπίας, οἱ ὁποῖοι κατανόησαν καί ἔκαναν πράξη τό «μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν» (Πράξ. 20, 35).